

Психология в образовательном пространстве: Материалы ежегодной международной научно-практической конференции (г. Донецк, 17-18 ноября 2012 г.) / Под ред. кафедры психологии ДонНУ. – Донецк: ООО «Східний видавничий дім», 2012. – С.308-310.

Тищенко Л.В.

**Маріупольський державний університет,
старший викладач кафедри педагогіки та психології,
кандидат психологічних наук**

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ САМОСТАВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Сучасна психологічна наука розглядає феномен самоствавлення особистості у безпосередньому взаємозв'язку із процесом розвитку самосвідомості та самопізнання. Самоствавлення особистості розглядається як дійовий початок її саморозвитку та самореалізації, як обов'язкова та невід'ємна основа виникнення суб'єктності. Переважна більшість досліджень вітчизняних та зарубіжних фахівців (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, І.С. Кон, О.М. Леонтьєв, В.М. М'ясищев, С.Л.Рубінштейн, Н.І. Сарджвеладзе, В.В. Столін, Д.М. Узнадзе, І.І. Чеснокова, В.А.Ядов, Р. Бернс, У. Джемс, Л. Велес, Г. Маквелл, К. Роджерс) ґрунтується на концептуальному положенні Б.Г. Ананьєва щодо ставлення індивіда до себе як провідного фактору досягнення та утримання особистісної єдності.

За визначенням Н.І. Сарджвеладзе, самоствавлення як психологічний феномен містить в собі широкий спектр феноменів внутрішнього життя особистості [4]. Окремими сторонами самоствавлення виступають самосвідомість, самопізнання, самооцінка, емоційне відношення щодо себе, самоконтроль та саморегуляція.

Трикомпонентна структура самоствавлення включає в себе когнітивний, емоційний та конативний компоненти. Когнітивний компонент самоствавлення як гностичне відношення суб'єкта щодо себе реалізується за допомогою пізнавальних психічних функцій (відчуття, сприйняття, уявлення, мислення, уява). В.В.Століним показано, що самовідчуття індивіда пов'язане з організмичним рівнем активності людини. У самосвідомості тіло із своїми внутрішніми станами

представлено за допомогою самовідчуття, на цій основі формується «схема тіла» [6].

Процеси мислення, які реалізують у гностичному плані функцію самоствавлення, утворюють Я-концепцію особистості. Завдяки операціям узагальнення, аналізу, синтезу, судження особистість створює стійкі концепти щодо себе, які утворюють певну консистентну структуру. Складні процеси наділення себе певними властивостями, мотивація власної поведінки, пояснення причин власних вчинків включається в багатогранний процес самопізнання.

Спираючись на ідею Д.М. Узнадзе щодо двох планів психічної активності, Ш.А. Надірашвілі вважає, що акт об'єктивації, пов'язаний із розгортанням теоретичної активності суб'єкта, супроводжується процесом суб'єктивації: теоретична активність спрямовується не лише на зовнішній об'єкт, але й на усвідомлення власних можливостей та особливостей. В результаті у особистості формується власний психологічний автопортрет [5,7].

Процеси уяви конституюють можливе «Я» та ідеальне «Я». Саме завдяки ним формується образ перспективного «Я». Його основна функція полягає у проектуванні власного життя.

Отже, когнітивний компонент самоствавлення включає в себе самооцінку, бо завдання самосвідомості та самопізнання полягає не тільки в тому, щоб приймати себе до уваги в процесі активності і знати щось про себе, а й в тому, щоб оцінити свої властивості та можливості за певними критеріям («добрий-поганий», «придатний-непридатний»). Завдяки процесам самопізнання особистість набуває можливості зрозуміти не тільки те, хто вона є, але і яка вона є; усвідомити не тільки те, що вона вже здійснила, але й що і як вона може здійснити.

Емоційний компонент самоствавлення, за визначенням В.В. Століна, включає три осі: симпатія-антипатія, повага-неповага, близькість-віддаленість. Кожна з них визначає також побудову емоційно-ціннісного ставлення людини до іншої людини, а їх представленість у самоствавленні пояснюється механізмом переходу інтерпсихічних відносин у інтрапсихічну сферу за Л.С. Виготським [2, 6].

Конативний компонент самоствавлення виступає в якості внутрішніх дій на власну адресу або готовність до таких дій. Це маніпулятивне, інструментальне та діалогічне ставлення до себе; самовпевненість (відкидання сумнівів) та само послідовність; самоприйняття (схвалення самого себе, довіра до себе, самозгода) та самозвинувачення; самоконтроль та самокорекція; очікуване ставлення інших (відбір інформації про себе) та самопрезентація іншим.

Дії або ескізи дій щодо самого себе по-різному здійснюються в залежності від того, як особистість ставиться до себе: як до об'єкта впливу або як до суб'єкта дії. Однак способи ставлення до себе — «Я» як об'єкт і «Я» як суб'єкт — внутрішньо диференціюють когнітивний та емоційний компоненти самоствавлення.

Самоствавлення як системно-структурне утворення включає в себе емоційно-ціннісний, емоційно-оцінний та емоційно-регуляторний компоненти. Сформованість того чи іншого компонента забезпечується реалізацією функцій самоствавлення. Основний принцип організації компонентів самоствавлення в єдину систему – принцип смислової інтеграції. Відповідно до цього принципу компоненти самоствавлення організовані в ієрархічну систему, і ця ієрархія є динамічною.

Загалом рівень виразності самоствавлення в цілому та його окремих модальностей, а також його внутрішня структура обумовлені соціальною ситуацією розвитку особистості. Вплив соціальної ситуації відбувається на різних рівнях та за допомогою різних механізмів залучення особистості у соціальні відносини. Таким чином, зміст соціальної ситуації, особливості її трансформації протягом життя індивіда обумовлюють закономірні зміни його особистісної організації в цілому та самоствавлення зокрема.

Література

1. Джемс У. Психологія / У. Джемс. – М.: Педагогіка, 1991. – 368 с.
2. Кольшко А.М. Психологія самоотношения: Учеб. пособие / А.М.Кольшко – Гродно: ГрГУ, 2004. – 102 с.

3. Пантелеев С.Р. Самоотношение как эмоционально-оценочная система / С.Р.Пантелеев . – М.: МГУ, 1991. – 110 с.
4. Сарджвеладзе Н.И. Структура самоотношения личности и социогенные потребности / Н.И. Сарджвеладзе // Проблемы формирования социогенных потребностей: сб. статей. – Тбилиси, 1974. – С. 103-107.
5. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание / А.Г. Спиркин. – М.: Политиздат, 1972. – 303 с.
6. Столин В.В. Самосознание личности / В.В. Столин. – М.: Изд-во Моск. унив-та, 1983. - 286 с.
7. Чеснокова И.И. Проблемы самосознания в психологии / И.И.Чеснокова. – М.: Наука, 1977. – 144 с.

ЗАЯВКА

на участие в международной научно-практической конференции «Психология в образовательном пространстве» apd.dn@mail.ru

Фамилия, имя, отчество – Тищенко Лилия Валериевна

Место работы – Мариупольский государственный университет

Должность – старший преподаватель

Научная степень – кандидат психологических наук

Ученое звание -

Адрес – 87516 г. Мариуполь проспект Победы д.27, кв.26

Контактные телефоны – 0980731686; 0501888422

E-mail: pavlil.2010@yandex.ua

Название статьи или темы доклада – Особенности структурных компонентов самоотношения личности.

Планирую (необходимое подчеркните):

- личное участие в работе конференции
- только предоставление материалов для публикации

При необходимости в визуальном сопровождении выступления будет предоставлен мультимедийный проектор.